

2022, 9(2): 325-346

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2022.2.325-346>

Makaleler (Tema)

GÜNDELİK MİLLİYETÇİLİĞİ ŞEHİRDE DENEYİMLEMEK: SURİYE ZORUNLU GÖÇÜNÜN İZDÜŞÜMÜNDE KİLİS¹

Duygu ALTINOLUK², Bayram KOCA³

*Yabancı tanımayı başaramadığımız değil,
zaten yabancı olarak tanıdığımız şey olarak üretilir.*

Sara Ahmed

Öz

1990'larda başlayan ve günümüzde artarak devam eden gündelik milliyetçilik tartışmalarıyla birlikte, milliyetçilikte aktörlerin ve zaman vurgusunun değiştiğini belirtebiliriz. Böylece milliyetçiliğin, gündelik hayatta sıradan insan tarafından tasarlandığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla milliyetçilik, sıradan insanlar tarafından her gün performe edilen bir hal almıştır. Milliyetçilik, "biz" ve "onlar" ayrımı üzerinden kendisini

¹ Otoetnografik bir metne girişmek, araştırmacılar için çoğu zaman zorlu bir süreci beraberinde getirir. Zorlu bir sürecin sonunda ortaya çıkan bu metni geliştirmemizi sağlayan hakemlere ve özel sayı editörleri olan Emel Uzun ve Kadir Dede'ye incelikli, titiz ve nahif değerlendirmeleri için şükran duyuyoruz.

² Duygu ALTINOLUK, Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: dygaltinoluk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3347-2632

³ Bayram KOCA, Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: bayramkoca88@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3269-7132

Makale Geliş Tarihi: 15.09.2022 | Makale Kabul Tarihi: 10.12.2022

© Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2022. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanmıştır.

temellendirip kendisine “düşman” ararken; bulduğu düşman, *milleti* bir arada tutan tutkal görevi görür ve beka dinamizmini sağlar. Bir dönemin düşmanı *komünistler*ken, 1980 sonrası özellikle 1990’larda *Kürtler*dir. 2011 sonrası Suriyeli mültecilerle birlikte *yeni ötekinin* Suriyeliler olduğunu ifade edebiliriz. Çalışmada en yoğun mülteci nüfusuna sahip Kilis’te mültecilere karşı gündelik milliyetçilik performansı incelenecektir, dolayısıyla çalışma otoetnografik olarak tasarlanmış; mülteci karşıtlığının yazarlarca nasıl deneyimlendiği üzerinde durularak Kilis’teki gündelik milliyetçilik performansları analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: gündelik milliyetçilik, mülteciler, göç, Suriyeliler, Kilis.

EXPERIENCING EVERYDAY NATIONALISM IN THE CITY: KILIS IN THE PROJECTION OF SYRIAN FORCED MIGRATION

Abstract

We can state that the actors and emphasis on time in nationalism have changed along with the debates on everyday nationalism that started in the 1990s and continue to increase today. Thus, it is possible to say that nationalism was designed by ordinary people in everyday life. Therefore, nationalism has become something that is performed daily by ordinary people. While nationalism seeks an “enemy” for itself by grounding itself on the distinction of “us” and “them”, the enemy it finds acts as the glue that holds the nation together and provides the dynamism of survival. While the enemy of one period was the *communists*, following 1980 and especially in the 1990s, it was the *Kurds*. After 2011, on the other hand, with the Syrian refugees, we can state that the *new other* is the *Syrians*. In this study, everyday nationalism performance against the refugees in Kilis, which has the highest refugee population, will be examined. Therefore, the study which is designed as an autoethnographic research analyzes the performances of everyday nationalism in Kilis by focusing on how anti-refugee opposition is experienced by the researchers.

Keywords: everyday nationalism, refugees, migration, Syrians, Kilis.

Giriş

“Milliyetçilik kötü bir şey değil ki, vatani korumak kötü bir şey mi anne!”⁴ Bu cümle on yaşında bir çocuğa ait. Kilis'te nereye giderseniz gidin, bir Kilislinin Suriyelinin varlığı üzerine konuştuğuna, hayıflandığına, şikâyet ettiğine, “ama”lı cümleler kurduğuna şahit olabilirsiniz. On yaşındaki bu çocuğun serzenişi ise Suriyelilere yönelik nefreti körükleyen milliyetçiliği gündeliğin kendisinden alıp omuzlayarak yükselttiği nokta. Yani, *hayali cemaat*, artık tabanda bir bedende kendini gerçekleştirmiş, taban da onun gerçekleşmesini içselleştirerek yeniden üretmiş ve elle tutulur gözle görülür bir *bedenleşmiş cemaate* (Rigney'den aktaran, Dede 2021) dönüşmüş olarak sokaklarda kendini bulmuştur.

Geçtiğimiz son birkaç yılın en çok üzerine yazılıp çizilen, araştırılan, rapor sunulan, sempozyumlar düzenlenen sosyal bilim konusu genelde göç, özelde ise Suriye'den Türkiye'ye olan göç olduğunu söyleyebiliriz.⁵ Göçün toplumda yarattıkları üzerine konuşulanlar ise genellikle Suriyelilerin uyum ve adaptasyonu (Gültekin vd., 2021; Bozkurt, 2021) veya emeği (Ünal, 2014; Sönmez ve Adıgüzel 2017; Akcan, 2018; Aksürmeli, 2019; İlgazi, 2019; Nizam, 2019; Adar, 2020) üzerineyken, az da olsa yerli halk ile karşılaşmalar üzerinden ilerleyen çalışma vardır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016; Çatak, 2020; Erdoğan, 2019; 2021). Bu çalışmaların da temel derdi, bu iki tarafın birbirlerini nasıl gördükleri ve nasıl deneyimledikleri ve/ya ötekileştirme kuramlarının bu temel derde nasıl çalıştığıdır. Dolayısıyla göçün bir yansıması olarak toplumsaldaki oluşlar incelenir ve Suriyelilerin uyumunun sağlanması veya geri gönderilmesiyle toplumdaki tüm olumsuzluklar bir anda o toplumu terk edecekmiş izlenimi yaratılır. Bu çerçevede Suriyeli göçü üzerine yazılan araştırmalarda üretilmeye çalışılan çözüm önerileri tabanda, yani sokakta yerini bulamıyor; çünkü çözüm hep yukarıdan veriliyor ve terzi hiç görmediği, karşılaşmadığı, çarpışmadığı, temas etmediği, ölçmediği, süzmediği bir bedene uygun olup olmamasını da çok umursamayacak biçimde bir kıyafet dikmeye çalışıyor. Dikişleri iyi, pensleri belki sağlam; ancak ait olduğu sanılan bedene ait olmayan bir kıyafet.

Elbette Suriye'den Türkiye'ye yapılan zorunlu göç, ne tek başına bir durumun sebebi ne de sonucu olabilir. Bu nedenle ona uzaktan bakmak yerine dışarıdan gözlemi içeriden gözleme almak, objektiviteye bağımlı olmak yerine *özdüşünümsellik* ve *özdeneyimsellik*in de bize bilimsel bir alan sunacağını anlamak bu araştırmanın konusu olan *gündelik milliyetçiliğin* göç ile nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymamızda yardımcı olacaktır. Bugün ülkenin genelinde artan mülteci nefreti söylemi sanal mekânlar olarak tanımlanan Twitter ve Facebook gibi platformlardan sokaklara, sokaklardan evlere ve yine somut mekânlardan sanal mekânlara yansıyan bir etkileşim alanı olarak karşımıza çıkar. Bahsini ettiğimiz mekân, coğrafyacılara kadar artık tüm sosyal

⁴ Metnin ilk yazarının oğlu olan Tolga'ya çalışmanın her aşamasındaki sorgulamaları için sevgi dolu teşekkür ederiz.

⁵ Yeliz Polat ve Zeynep Tuğra'nın Kasım 2021'de yayımlanan “2011'den Günümüze Suriyeli Göçü Bağlamında Yazın Çözümlemesi” başlıklı makalesine göre 2011-2021 yılları arasında Suriyelilerle ilgili 430 makale yayımlanmıştır. Elde edilen verilerden ise bu çalışmaların yoğunlaştığı temalar ise eğitim, kültür, medya, ekonomi ve sağlık iken en az çalışılan alan kadın ve yükseköğretimdir.

bilimcilerin inceleme alanına giren bir kavram haline geldi. Mekânın kendisi pek çok şeyi üretip bize sunarken ideolojik olarak yeniden üretim araçlarıyla da bu “şey”lerin devamını sağlar. Kimi zaman queer veya eril mekândan ve onun sembollerinden bahsedebileceğimiz gibi kimi zaman bu bahsi bir kent/şehir,⁶ kimi zaman da sokaklar üzerinden yaparız. Böylece mekânın sınırlarını bugün, dört duvar arasından çıkarıp bedene de yerleştiren sosyal bilimciler için mekânın izlerini ve onun oluşturduğu sembollerin yayılımını düşünmek bireyin kendisinden doğup şehrin her sokağına yayıldığı gibi sokaklardan bedene ve genele doğru da yayılım gösterebilir. Toplumsal olaylar da bu mekânların üzerinde tezahür eder ve onlarda iz bırakırken mekân da bu izleri içselleştirdiği oranda yeniden inşa eder. Bireylere yansıyan süreç, bireyin sosyalizasyon sürecinde bu sembolleri, yaşayış biçimini, izleri ne kadar alımladığı, içselleştirerek dışa aktardığı yani deneyimleyerek dışsallaştırdığı ile kendini devam ettirir. Bahsini ettiğimiz mekânları, şehrin üzerinden tartışmaya açtığımızda, şehirlerin ekonomi politiği bütünleşmeyi ya da ayrımcılığı da beraberinde getirebilir ve hâlihazırda onu deneyimleyenler üzerindeki etkisinin genişliğiyle şehrin geneline yayılabilir. Yani bir şehrin homojen veya heterojen olma hali, sokaklarında bulunan yurttaşlarının da şehrin ekonomi politiğini ne denli inşa edip üreterek bunu süreğen hale getirdiğine, yeniden üretip yeniden inşa ettiğine bağlıdır. Sosyalizasyon, tam da böyle bir şey olarak karşımıza çıkar. Yani toplumsalın algılanıp içselleştirildiği, içselleştirilenin deneyimlenip aktarıldığı bireyin yaşamının sonuna kadar uzanan bir süreç.

Tüm bunların ışığında biz de bu çalışmada, gündeliğin içerisinden üreyen ve içerisine yansıyan Suriyelilere karşı nefret söyleminin gündelik milliyetçilik kuramları doğrultusunda etnografik ve aynı zamanda otoetnografik bir denemesini sunmayı hedefliyoruz. Bunu yaparken de bulunduğumuz sınır ili olan Kilis’in sokakları, derslikleri, mekânları deneyimleyenler olarak bize bu bağlamda nelerin aktarıldığını, bizim bu aktarılanlardan anlayıp anlamlandırdıklarımızı, o mekânlara, mekânın özneleriyle olan etkileşimimizi aktarma niyetindeyiz. Bu niyetin özgün değerini veren ise tek bir bakış açısıyla değil hem siyaset biliminin hem de sosyolojinin paradigmalarından el alarak interdisipliner bir perspektif oluşturmasıdır. Böylece Uzun’un (2022, s. 50), Suavi Aydın’a (2015, s. 20) referansla altını çizdiği milliyetçiliğin, sosyolojik ve sosyal antropolojik perspektifte kısıtlı kalma durumunu bir nebze kırmayı amaçlıyor. Bugünkü göç krizleri ve Suriyeliler ile birlikte yaşama deneyiminin vatandaşta yarattığı “yeni milliyetçiliği” anlamamız için ihtiyacın hâsıl olduğunu bilerek göçten en fazla etkilenen yaşadığımız sınır şehri Kilis’te gündelik milliyetçiliğin otoetnografik analizini yapacağız.

⁶ Ruşen Keleş’e (2005) göre; kenti belirleyen en önemli etken toplumdur. Nitekim bir toplumun kendisinin kentleşmeden kentli olmasından kaynaklanır pek çok sorun. Lefebvre’ye göre; sadece fiziki bir unsur olmayan kent, kültürün sokaklarda gezindiği en az bizim kadar canlı bir organizmadır. Böylece toplum kenti belirleyen en önemli etmenlerden biri olarak karşımıza çıkar. İnsanlık, belli bir gelişmişliğin ardından köy denilen; küçük homojen yapısından kurtulup gittikçe heterojen bir topluma dönüşmeye başlar. Bu özelliği dikkate aldığımızda içerisinde “çeşitliliğe” yer vermeyen, yekpare ve homojen bir yapı “talep” eden bir ilin kent olduğundan bahsetmemiz pek mümkün görünmüyor. Aynı zamanda, yerel değerlerin hala evrensel veya ulusal olmaması, geleneksel ilişkilerin çözülmemesi, eğitim düzeyinin düşüklüğü ve sosyal normların hala işlevsel olduğunu deneyimlediğimiz Kilis’in kentleşmediğini, dahası bir taşra şehri olarak süregeldiğini söylemek mümkün.

Otoetnografik Metot: Gündeliği Deneyimlerken “Mülteci”leri Yerlilerle Konuşmak

Çalışmamız, 2019 yılından bu yana yaşadığımız ve eğitim verdiğimiz sınır şehrinde Suriyelilerle karşılaşmamızın ve yine onlarla karşılaşan hatta son dönemlerde *çarpışan* Kilis yerlilerinin sığınmacı, mülteci, göçmen deneyimlerinin bize yansımalarının bir ürünüdür. Bu minvalde metin, Kilis yerlilerinin, Suriyeliler üzerinden ürettikleri ve yeniden inşa ettikleri gündelik milliyetçilik deneyiminin bizim otoetnografimizdeki deneyimlerimizin bir anlatısından oluşur. Burada sahada Kilisli yerliler diye tanımladığımız halkın etnik kökeninin çoğunluğu Türk olmakla birlikte Kürt ve Araplardan oluştuğunu belirtmekte fayda var; zira Suriye sınırında ve sosyo-ekonomik anlamda özellikle Halep’le sıkı ilişkileri olan Kilis halkının kendi etnik kökenlerini tanımladıkları nokta doğup büyüdükleri ve Türk vatandaşı kimliğini hak ettikleri Türkiye ulus devletinin içerisidir. Yani, Kilis yerlilerinin kendi etnik kökenleri ne olursa olsun kendi ülkesine gelen bir başka ülke vatandaşını o ülkenin kimliğiyle tanımlar ve bu bağlamda da karşımıza, genel olarak medyada da kullanılan “Suriyeliler” gibi kapsayıcı bir kavram çıkar. Önemli olan nokta, içlerinde hangi din, mezhep ve ırktan insan olursa olsun Suriyelilerin, direkt Türkiye sınırının dışındakileri anlatıyor olmasıdır.

Deneyimlerimizin tarihsel inkişafı ise pandemi sınırlama ve yasaklarının kaldırıldığı, aynı zamanda okulların da yüz yüze olarak devam ettiği Eylül 2021’den Ekim 2022’ye kadar olan süreci içerir. Ancak şerh düşmek gerekirse bizim sahaya dair deneyimlerimiz yalnız bu tarih aralığıyla sınırlı değildi ve bu metnin yazılması ve değerlendirilmesi aşamasında dahi devam eden bir süreçti. 2010 yılında ilk kez Kilis’te akademik olarak çalışmaya -geçici de olsa- başladığımız bir yıllık süreçten sonraki Kilis’e ilk gelişimiz savaş sonrası 2018 yılına tekabül ediyordu ve böylece savaş öncesi ve sonrası şehrin sosyal, politik, ekonomik karşılaştırmalarını yine otoetnografik olarak yapabiliyorduk. Bununla birlikte farklı bölümlerde olsak da birbirimizin bölümünde ders de verdiğimizden, farklı bölümlerin öğrencilerini karşılaştırabiliyor ve Suriyelilerle ilgili derslik söylemleri konusunda ortaklaşabiliyorduk. Yine de çalışmanın odağındaki bizlerin deneyimleri, yerlilerle mülteciler üzerinden karşılaşmalarımız “kesintisiz veya bölünemez” değildir. Aynı zamanda Richard Sennett’in kavramıyla da “biçimsiz” görüntü sergilemeye açıktır; ancak her metin belirli bir düzende sıralama ve kategorileştirilerek tasarlandığı gibi deneyimler de dağınık, kesintili, bölünen ve biçimsiz olanın düzene sokularak bilimsel bir yöntemle ortaya konmasını içerir.

Etnografi, *ethnos* (kültürel grup) ve *graphic* (tanımlama) olarak basitçe açımlayan Glesne (2012), içeriden gözlemlerin aktarımının sosyal bilimlerin pozitif bilim olma iddiasına oldukça nitelikli bir darbe vurduğunu söyler. Tim Ingold (2017, s. 176) “Bu Kadar Etnografi Yeter” makalesinde etnografinin “kelimenin tam anlamıyla *insanlar hakkında yazmak* anlamına geldiğini”, sözlüğe baktığımızda da “ırkların ve insanların; gelenekleri, alışkanlıkları ve müşterek farklılıklarının bilimsel olarak betimlenmesi” olduğunu anlatır. Hammersley ve Atkinson’a göre (2007)

etnografi, çerçevesi net sınırlarla belirlenmiş bir standart yöntem izleğini benimsemiyor gibi görünerek pozitivistlerin eleştirisine maruz kalsa da kendisine has bir süreci vardır. Öyle ki, araştırma konusunun kendisini ve katılımcıları kültürle bağlama oturtur. Otoetnografiyi ise, araştırmacının kişisel (*auto*) anlatısının kültürel (*ethnos*) ve toplumsal bir bağlamda tanımlanabilmesi (*graphic*) olarak kısaca açabiliriz. Muncey (2010) otoetnografiyi bilincin çoklu katmanları düşüncesi, savunmasız kişilik, tutarlı kişilik, sosyal bağlam içinde kişiliğin eleştirilmesi, hâkim söylemlerin etkisini kaybetmesi ve çağrışım yapma potansiyeli gibi çeşitli kavramları kullanarak tarif eder. Böylece kişisel hikâyeler, gündelik hayatın deneyimleri sosyokültürel bağlamla ilişkilendirilerek araştırmacının kendisini de oluşturur. Muncey'in de bahsini ettiği bütün tanımlar yazarın kendi hikâyesi hakkında bilgi sunduğu gibi hikâyenin geçtiği ortamın kültürel yapısı ve anlamı hakkında daha büyük ipuçları içerir.

Kadir Dede (2021, s. 10) *Game of Thrones* dizisinden bir sahneye yaptığı atıfla insanları birleştiren unsurun ordu, altın veya bayraktan da öte “gerçek dünyada insanları birleştiren bir hikâye”den bahsedebileceğimizi, bu hikâyenin *bizin* hikâyesi ve *bizim* hikâyemiz olduğunu vurgular. Böylece etnografi bir anlatı ve anlatıcıya duyduğu ihtiyacı “hikâye” analogisinde bulur, ortak bir kültürü içeren topluluğun hikâyesinin anlatıcısı, yani araştırmacının kendisi. Bu doğrultuda otoetnografi, toplumsal bir olgunun incelendiği topluluğun hikâyesini anlatan araştırmacının da hikâyesini içerirler. Lülüfer Körükmez (2016, s. 63) araştırmacının araştırdığı saha içerisinde “yalnızca kendi seçimleriyle değil aynı zamanda kişiler/gruplar ve sosyo-politik bağlamdan oluşan sahanın belirlenimiyle de konumlandırıldığı”nın altını çizer. Dolayısıyla otoetnografinin, diğer nitel araştırma yöntemlerinde olduğu gibi tek taraflı bir sahasının olmadığını, karşılıklılık içerdiğini ve araştıran-araştırılan etkileşiminin yoğun yaşandığı bir süreci içerdiğini ve metin yazımı bitene kadar araştırmacının bu etkileşimlerinin devam ettiğini söylemek yerinde olabilir.

Kişisel olanın politik olduğu şiarını unutmadan bilgi üretiminin kişiselliğini vurgulamak gerekir. Kişisel olanı yazmanın da politik, ahlaki ve performatif bir yönü elbette vardır; bu yönüyle pozitivistlerin “*soft*” olarak adlandırdığı otoetnografinin kırılğan bir zeminde durduğunu söylememiz mümkün. Ancak ne muktendir ki kırılğan olmak, bu yöntem için yeni patikalardan yürümemizi sağlar. Otoetnografinin ben diliyle yazılması, samimi ve kişisel doğası gereği onu zorlayıcı bir alana sokar. Oysa otoetnografiye yapılan eleştirileri göğüslemek için araştırmacılar, temsil, veri kalitesi ve etiğin altının çizilmesi konusunda bilhassa ihtiyatlı davranır. Wall (2008, s. 38-39), otoetnografinin bu eleştiriler sebebiyle zorlayıcı bir niteliksel araştırmaya dönüştüğünü söyler. Zira otoetnografik yazımda, araştırmacılar hatırlar, notlarda gezer ve yeniden kültürü bağlama alarak inşa ederler. Velhasıl, “sistemin nasıl çalıştığının genel resmi”dir diyen Fetterman’dan (2010, s. 10) hareketle araştırmamızın amaç ve kapsamı açısından otoetnografinin, belirli bir kültürel grubun gündelik milliyetçiliği hangi anlamda, nasıl ve nereden alıp yeniden inşa ettiğinin resmini bize göstermesi açısından yeni bakış açıları sunan bir metot olduğunu söyleyebiliriz.

Biz de Kilis'te halkın yeniden inşa ettiği gündelik milliyetçiliğin bu resmini anlamlandırıp yorumlayabilmek için öncelikle teorik bir çerçeve çizip daha sonra sahanın bize sunduğu iki temanın izleğini bu teorik çerçevede sunmaya çalışacağız. Öncelikle sahada karşımıza çıkan “apartman milliyetçiliği” kavramını, sonrasında ise yerlilerin Türklüğü yeniden inşa etmek için kullandıkları sembol veya söylemler üzerinden “kültürü koruma” temasını otoetnografik açıdan irdeleyeceğiz.

Gündelik Milliyetçilik Kavramı Işığında Biz'ler ve O'lar

“Biz, yurdumuz, milletler (onları ve bizimki), dünya ve aynı zamanda millî ödev ve onur ahlakı hakkında karmaşık bir temalar kümesini kapsamakta. Üstelik bu temalar sağduyularmışçasına yayılmış bulunur” diyen Michael Billig (2002, s. 15), dünya düzenindeki milletlerin düzenli olarak ancak kesik aralıklarla patlayan krizler aracılığıyla bu sağduyu temalarını işaret ederek milliyetçiliğin sahneye davet edildiğini vurgular. Bu sahne, gündeliğin içerisinde kendini “biz”lerin, “onlar” a karşı olan etkileşimlerinden doğan bayrakların dalgalanıp tankların saf tuttuğu ve ülke bekası için sınırları koruyan “millet” in cesurca sergilediği bir performans: gündelik, sıradan; ama güçlü.

Milliyetçilik literatüründe genel olarak ilkçi, modernist ve etno-sembolcü olmak üzere üç farklı yaklaşımdan bahsedilir (Özkırımlı, 2013): İlkçi yaklaşım, kabaca milletleri doğal ya da eski çağlardan beri var olan yapılar olarak değerlendirmekte ve milletin sonucunda “milliyetçiliğin” oluştuğunu öne sürmektedir. Modernist bakış açısı, milletler ve milliyetçiliğin modern çağa ait olduğunu savunmakta, modern dönemle birlikte milliyetçiliğin akabinde milletlerin oluştuğuna vurgu yapmaktadır. Bir ara çözüm niteliğinde olan etno-sembolcülük ise, eski çağlarda halkların etnik bazı temel özellikleri olduğunu öne sürmekle birlikte millet ve milliyetçiliğin modern dönemde üretildiğini belirtir. Başka bir deyişle etno-sembolcü yaklaşım, ilkçilerin belirttiği gibi “önce millet” ve modernistlerin belirttiği gibi “önce milliyetçilik” anlayışını eleştirir ve ikisinin ortasında bir yerde durur. İlkçi yaklaşım 1980'lere kadar hâkim görüş kabul edilmiş, 1980'lerin başında ise modernist yaklaşım öne sürülmüş ve hâkim anlayış olmuştur. Milliyetçilik içerisindeki etno-sembolcü yaklaşımla birlikte modernist yaklaşım, kısmen de olsa desteğini kaybetmiş ancak bu yaklaşımın hala hâkim paradigma olduğunu söyleyebiliriz. Gündelik milliyetçilik teorisi de modernist yaklaşım içerisinde çıkmıştır. Modernist yaklaşım genel itibarıyla Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali, Aydınlanma gibi adımlarla geleneksel toplumdaki modern topluma geçişin milliyetçilik teorisindeki etkisine odaklanmaktadır. Önde gelen düşünürleri Benedict Anderson, Ernest Gellner ve Eric Hobsbawm olan modernist yaklaşım kabaca, milliyetçiliğin milleti “hayal” ya da “icat” ettiğini öne sürer.

Modernist yaklaşımda aktörler devleti yöneten elitler olmuş ve onlar yukarıdan aşağıya toplumu belli bir milliyetçilik ideolojisi çerçevesinde dönüştürmeyi hedeflemişlerdir. Ayrıca milliyetçilikte vurgu “şanlı” ve kolektif geçmişte olmuş, icat edilen gelenek ve estetize edilen tarihle toplumun “şanlı tarihi ve onu yapan kahraman

ataları" ön plana çıkarılmıştır. Ancak modernist ekolünün devamı olarak belirtebileceğimiz gündelik milliyetçilik teorisinde aktör ve zaman vurgusu farklıdır.⁷

Gündelik milliyetçilik geçmiş yerine bugüne, atalar yerine onların günümüzdeki "evlatlarına" vurgu yapar. Jon E. Fox gündelik milliyetçiliğin millete dair fikirlerin sıradan insanların sıradan yaşamlarındaki sıradan davranışlarıyla nasıl yeniden üretildiğiyle ilgilendiğini belirtir (2018, s. 862). Eleanor Knott da gündelik milliyetçilik araştırmalarının milliyetçiliğin kökenlerine veya gündelik hayattaki işlevine dair cevap üretmekten ziyade milliyetçiliğe dair tartışmaların zamana ve mekâna göre değişebilen açıklamalarına odaklandığını ifade eder (2015, s. 8-9). Dolayısıyla milliyetçilik tarihsel bir ideoloji olmaktan çıkartılarak sıradan insanların gündelik hayatlarında deneyimledikleri bir versiyona dönüştürülmüştür. Bu bağlamda sıradan insan da devlet ve onu yöneten elitler tarafından dönüştürülen bir halden tarih yapan hale gelmiş, başka bir deyişle edilgenlikten etkinliğe geçiş yapmıştır.

Lefebvre'nin "gündelik hayat hem sahne hem de topyekûn bir mesele" (2010, s. 172) ifadesinden yola çıkacak olursak gündelik hayat sıradan insan için milliyetçi performansı sergileyebileceği ve milliyetçiliği topyekûn bir mesele haline getirebileceği bir sahneye dönüşmüştür. Bu bakımdan gündelik milliyetçilik, yukarıdaki ya da devletteki "yüksek siyasete" odaklanmak yerine "aşağı"ya ve onun siyaset anlayışına odaklanır. Gündelik milliyetçilik, aynı zamanda yukarıdan sunulan siyasetin halktaki yansımalarına; halk tarafından hangi politikaların kabul ya da ret edildiğini anlama işlevine sahiptir (Dede, 2021, s. 103). Nitekim Hobsbawm da milliyetçiliği yukarıdan aşağıya dayatılan bir ideoloji olmaktan ziyade aşağıdan bir bakışla anlaşılması gereken bir ideoloji olduğunu belirtir (2006, s. 25).

Emel Uzun gündelik milliyetçilik üzerine yapılan çalışmaların iki kol şeklinde tasnif edilebileceğini söyler: İlki, medya, eğitim, devlet gibi milliyetçi mesajları üreten ve bu mesajları yayan kurumlara odaklanan ve ulusun bu mekanizmalar aracılığıyla nasıl üretildiğini kavramaya yönelen çalışmalardır. İkinci olarak ise, "insanların deneyimlerine, algıları hakkındaki anlatılara, kişisel pratiklere ve etkileşim biçimlerine" dayanan çalışmalar gelir (Uzun, 2022, s. 56-57). Nitekim bu çalışma da ikinci grubun içerisinde yer alır.

Gündelik milliyetçilik çalışmalarının temel metinlerinin başında Billig'in *Banal Milliyetçilik* (2002) kitabı gelir ki bu kitap, milliyetçilik literatüründe en çok atıf alan çalışmalardandır. Billig'in çalışmasında çıkış noktası, "modern dünyada insan neden milliyetini unutmuyor?" (Uzun, 2022, s. 52) sorusudur. Günümüzde sıradan insanın "sıradan hayatında" milliyetçilik algısına odaklanır. Billig, çalışmasında kabaca gelişmiş Batılı müesses ulus-devletleri (biz) ve Batılı olmayan gelişmemiş ülkeler (onlar) ayırımına gider. Buna göre milliyetçilik "onlar"a ait iken "biz"de olan

⁷ Gündelik milliyetçiliğe geçmeden önce, toplumsal cinsiyet ve milliyetçilik ilişkisine dikkat çekmek önemli olabilir. Nira Yuval-Davis, *Cinsiyet ve Millet* adlı çalışmasında, milletleri biyolojik, kültürel ve sembolik olarak yeniden üretenin, bürokrasi ve entelijansiya yani "yüksek siyaset" olmadığını; kadınlar olduğunu belirtir. Bu bağlamda kadınlar erkekler gibi milletin üyesi olmanın yanı sıra, milletin biyolojik devamını sağlar ve milletin kültürünü çocuklarına aktarırlar. Dolayısıyla kadınlara ulusun öğretmeni olarak "milliyetçiliğin taşıyıcı" olma vasfı verilmiştir bkz. Yuval-Davis, 2010.

ise vatanseverliktir (Billig, 2002, s. 27). Batıdaki milliyetçiliği, “ortada olan, açık seçik ifade edilen ve çoğu zaman şiddetle dışa vurulan” “onların” milliyetçiliğine karşıt olarak “banal milliyetçilik” şeklinde tanımlar (Billig, 2002, s. 26). Billig, milliyetçiliğin gündelik hayatta fark edilmeden varlığını sürdürdüğünü, yani kendisini yeniden ürettiğini öne sürer. Banal milliyetçiliği “bilinçli olarak, ateşli bir tutkuyla sallanan bir bayrak değil, kamu binasının önünde fark edilmeden dalgalanan bayrak” şeklinde tanımlar (Billig, 2002, s. 18). Başka bir deyişle milliyetçilik, ateşli sözcüklerle, coşkulu söylemlerle değil rutin ve gündelik konuşma tarzıyla (Dede, 2021, s. 100) çoğu zaman fark edilmeden varlığını devam ettirmektedir. Böylece ülkelerin paraların üstündeki ulusal kahramanlarla, kamu kurumları önündeki bayraklarla, ekonomi sayfalarındaki ülkenin ekonomik durumuna dair haberlerle, spor sayfalarında ülke takımları ve milli takımın ele alınmasıyla milliyetçilik gündelik yaşamda devam etmektedir.

Bununla birlikte son dönemde Billig’e bazı eleştiriler gelmektedir. Jonathan Hearn ve Marco Antonsich, “ateşli milliyetçiliğin” artık Batı’nın dışında⁸ ve sadece “onlar” a özgü olmadığını ekonomik kriz, Avrupa Birliği krizi, göçmen krizi vb. sorunlardan dolayı Batı’da da olduğunu öne sürmüşlerdir (2018, s. 602). Craig Calhoun da günümüz Batısı’nın Billig’in *Banal Milliyetçiliği* yazdığı 1990’lardan farklı olduğunu; İslamofobi, göçmen meselesi gibi krizlerden dolayı ateşli milliyetçiliğin artık Batı’da da olduğunu dile getirir (2017, s. 27). Avrupa’da ekonomik kriz ve özellikle göçmenlerden dolayı milliyetçiliğin yükselişte olduğunu söyleyebiliriz. Aşırı sağ, orta sınıfa “kültürünü kaybedersin”, işçi sınıfına da “işini kaybedersin” (Aydın, 2022, s. 14) gibi söylemlerle mülteci karşıtlığı üzerinden “ateşli” milliyetçiliği birleştirmektedir. Gündelik hayatta mültecilerle karşılaşan her an ve her yerde milliyetçiliğinin yükselme ihtimali söz konusu olabilir. Fransa’da 2022’deki başkanlık seçimlerinde son tura iki milliyetçi siyasetçinin kalması; milliyetçi Macron’un %58,5, aşırı milliyetçi (ya da aşırı sağcı) Le Pen’in %41,4 oy alması milliyetçiliğin arttığının bir göstergesi olarak okunabilir. Dolayısıyla Billig’in Batılı müesses ulus-devletler ve Batılı olmayan milliyetçi devlet ayrımının muğlaklaştığı, genel olarak her yerde milliyetçiliğinin arttığını söyleyebiliriz. Böylece “vatansever” “milliyetçi” ayrımının da muğlaklaştığı, herkesin “milliyetçi” olduğu bir dünya söz konusudur.

Billig’e yönetilen diğer bir eleştiri, banal milliyetçiliğin fark edilmeden ya da bilinçsiz bir şekilde yapıldığı vurgusuna yöneltilir. Fox, Billig’e karşıt bir şekilde gündelik hayatta insanların milliyetçiliği bilinçli bir şekilde veya ne yaptığının farkında olarak sürdürdüğünü öne sürer (2018, s. 864). Türkiye genelinde de milliyetçiliğin bilinçli bir şekilde yapıldığını söyleyebiliriz. Son dönemde özellikle sosyal medyada “Bunların ülkemizden gitmesini istemek ırkçılık ise ben ırkçıyım”, “eğer Suriyelileri, Afganları istememek ırkçılık ise ben ırkçıyım”, “ülkemin insanları aç, işsizken göçmenlerin gitmesini istemek ırkçılık ise ben ırkçıyım” (Çevik, 2022) minvalinde paylaşımlarının artması, günümüzde milliyetçiliğin bilinçli bir şekilde yapıldığının işareti niteliğindedir.⁹

⁸ Batı dışı özellikle de Batı’nın eski sömürge ülkelerinde milliyetçiliğin doğuşu ve gelişimi için bkz. Charterjee, 1993.

⁹ Kilis’teki deneyimlerimizde de buna benzer ifadeleri birçok kez işittik, nitekim çalışmanın ilerleyen kısmında bu konuyu detaylı bir şekilde ele alacağız.

Jon E. Fox ve Cynthia Miller-Idriss'in teorileri, gündelik milliyetçiliğin, gündelik yaşamımızda nasıl işlediğini anlamada işlevseldir. Fox ve Miller-Idriss, gündelik yaşamda milletin yeniden üretiminin dört yolla gerçekleştiğini öne sürerler. Bunlardan ilki, gündelik hayatın rutini içerisinde etkileşim halindeki sıradan konuşmaların milleti söylemsel olarak inşa etmesi amacıyla "milleti konuşmak"tır (*talking the nation*). İkincisi, sıradan insanların çocukları için okul seçmesi veya eş seçmesi gibi "milleti seçmesi"dir (*choosing the nation*). Buna göre millet, insanların yaptıkları seçimlerle çerçevelenmektedir. Üçüncüsü, milli sembollerin gündelik yaşamda anlamlandırılması aracılığıyla milli hassasiyetlerin üretilmesi ve onlara başvurma biçimleri olarak tanımlayabileceğimiz "milletin performe edilmesi"dir (*performing the nation*). Son olarak ise, sıradan insanların sıradan zevk ve tercihlerinde milliliğin oynadığı rolün gündelik tüketim davranışlarına etkisini araştırma konusu etmesi bağlamında "milletin tüketimi"dir (*consuming the nation*) (Fox ve Miller-Idriss, 2018, s. 537-538; Dede, 2021, s. 34). İkilinin bu teorisi, Renan'ın (1946) "bir milletin varlığı her gün yapılan bir plebisittir" ifadesiyle uyumludur. Bu çalışma çerçevesinde Fox ve Miller-Idriss'in özellikle "milleti performe etmek" adımı önemlidir. Judith Butler'den ilhamla kullanılan "performans" kavramı (Edensor, 2002, s. 72); cinsiyetin sosyalizasyon ile öğrenildiği gibi milliyetçiliğin de toplumda sosyalizasyon sonucu gerçekleştiğini iddia eder. Bu çerçevede milliyetçiliğin gündelik hayatta toplumsallaşma ile öğrenildiği ve "öteki"yle karşılaşılan her an milliyetçi performans sergileme potansiyeli taşıdığı belirtilebilir. Nitekim günümüz Türkiye'sinde milliyetçiliğin ötekisinin göçmenler, sayısal çokluklarından dolayı ise özellikle Suriyeli göçmenler olduğu söylenebilir.

Milliyetçilik, genel itibarıyla "biz" ve "onlar" dikotomisi üzerinden kendini tanımlar; "iyi", "güzel", "kârlı" gibi kavramları "biz"ın hanesine yazarken, "kötü", "çirkin", "zararlı" gibi pejoratif kavramları ise "onlar"a yükler. Zygmunt Bauman, "biz" ve "onlar"ın birbirinin hayali zıddı olduğunu ve birinin olmadığı yerde ötekinin olamayacağını söyler (2000, s. 51). Buna göre, "öteki", "biz"i tehdit eden düşmandır ve "biz" düşmana karşı bir arada durmalıdır. Dolayısıyla milliyetçilikte, öteki veya düşman, milleti oluşturan bileşenlerdendir. Türkiye'de de "onlar" milliyetçilik ideolojisinin içeriğinin belirlenmesinde etkili olmuştur. Türkiye'de milliyetçi ideoloji,¹⁰ "onlar"ı "devletin bekası"ını tehdit ettiği gerekçesiyle itham etmiştir. 1945-1980 yılları, yani Soğuk Savaş sürecinde Türkiye'de milliyetçi ideolojinin ötekisi "komünistler" olmuştur (Bora, 2017; Koca, 2021). Milliyetçiler, ülkedeki düzeni yıkıp yerine komünist bir ülke kurmak isteyen komünistlere karşı "devletin bekası"ını savunmuşlardır. 1980'lerden sonra özellikle 1990'larda ise milliyetçilerin yeni ötekisi Kürtler olmuştur. Bu dönemde asker uğurlamaları, şehit cenazeleri, stadyumlardaki maçlar, PKK karşıtı gösterilere dönüşebiliyordu (Bora ve Can, 2004; Aydın ve Taşkın, 2018). Cenk Saraçoğlu, Kürt karşıtlığının taban bulmasında, 1990'ların ortalarından itibaren reel ücret ve artan işsizliğin faturasının, Batıdaki büyük şehirlere göç eden Kürtlere çıkartılmasının etken olduğunu belirtir (2004, s. 115). Saraçoğlu'nun belirttiği benzer gerekçelerle 2019'dan itibaren ekonomik krizinin derinleşmesiyle Türkiye'de milliyetçiliğin yeni ötekisinin

¹⁰ Türk milliyetçiliğinin siyasi parti olarak sahneye çıkışını 1948'de Millet Partisi'yle başlatabiliriz. Bu parti 1954'te kapatılmış, yerine Cumhuriyetçi Millet Partisi kurulmuş, 1958'de de Türkiye Köylü Partisi'yle birleşerek Cumhuriyet Millet Köylü Partisi (CKMP) haline gelmiştir. 1969'da da Alparslan Türkeş öncülüğünde CKMP, Milliyetçi Hareket Partisi'ne (MHP) dönüşerek tam anlamıyla Türk milliyetçiliği ideolojisini temsil eden parti haline gelmiştir.

göçmenler özellikle Suriyeli göçmenler olduğunu, dolayısıyla da Suriyelilere karşı milletin performe edildiğini söyleyebiliriz.

Gündelik Milliyetçiliğin Sokaklardaki Hayaleti

Suriyeli göçünün yoğunluğunu hissettiğimizden daha fazla Suriyeliler üzerinden gündelik milliyetçiliği hissettiğimiz Kilis'te, şehir mekânının nicelik olarak da dar olmasından ötürü bir şehirdeki her türlü eylem alanında Suriyeliler¹¹ üzerine olan konuşmaları birebir deneyimliyoruz. Şehrin sokaklarında veya üniversitenin dersliklerinde durup beklediğimizde değil; hareket halindeyken, her şey akıştayken, "normal" bir anda, sokak dediğimiz sahnede *biz* ve *onlarla* diyaloglarımız ve performe edilen ulus kimliğine olan şahitliğimiz her daim canlı bir milliyetçilik inşasıyla devam etmektedir. Tıpkı Barış Ünlü'nün *Türklük Sözleşmesi* kitabında 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa'dan ABD'ye gelen "beyaz tenli" Avrupalı göçmenlerin (İrlandalı, İskoç, İtalyan, Polonyalı, Yunan vb.) başlarda *Beyaz* olarak kabul görmemesi üzerinden verdiği örnek gibi (2019, s. 56) *ırklar hiyerarşisindeki* kıyaslamada Türkler, Araplardan biraz da olsa üstün görülürler. Yani, İrlandalılar Siyahlara göre biraz üstündür ama bir Amerikalı için ırklar hiyerarşisinde yine de aşağıdadır.

Biz de bu bölümde, "ırklar hiyerarşisi" kavramsallaştırmasını kullanarak Kilis özelinde karşılaştığımız gündelik milliyetçiliğin en sık tezahür eden hallerini aktararak ilerleyeceğiz. Bunu yaparken Kilisli yerlilerin kendi kültürlerini korumayı Suriyeliler üzerinden nasıl hedeflediklerini gösteren genel bir değerlendirme ile başlayıp akabinde "apartman milliyetçiliği" ve "kültürü koruma" temaları altındaki örneklerle devam edeceğiz.

"Bizim Mahallede Suriyeli Olmaz": Apartman Milliyetçiliği

Deneyimlerimiz ışığında söyleyebiliriz ki son yıllarda Kilis'te yerli halk, göçmenleri ötekileştirmeye başlamıştır. Özellikle derinleşen ekonomik kriz göçmenlerin ötekileştirilmesinde önemli rol oynamış; böylece "şehrin Suriyeliler tarafından işgal altında olduğu" yönünde bir algı yaygındır. Kilis'te Suriyelilere karşı adeta varlık-yokluk mücadelesi veriliyor gibidir. Ayrıca Kilis'e Suriyelilerin gelmesiyle şehir "bozulmuştur". Veyahut Türk Eğitim Sen Kilis İl Temsilcisi Osman Boybeyi, şehrin eğitim seviyesinin "Eskiden üniversite sınavlarında Kilis dereceye giriyordu. Şu an 70. sırada" (*Gazete Kilis*, 04.11.2021) diyerek Suriyeliler sebebiyle Kilis'teki eğitim seviyesinin geriye gittiğini söylemiştir. Dolayısıyla Suriyeliler gittiği her yeri ya da tepkimeye girdiği her şeyi bozan, değerini ve kalitesini düşüren bir "nesne" gibi görülmektedir. Bundan dolayı da bazı mahallelere,¹²

¹¹ "Suriyeliler" in homojen olmadığını; içerisinde Arap, Kürt, Türkmen gibi etnisitelere ayrıldığını; alt sınıf-üst sınıf gibi sınıfsallaşmanın olduğunu ya da cinsiyet bağlamında kadın, erkek, LGBTQ+ bireyi gibi kendilerini çeşitli şekilde tanımlayabileceklerinin bilincindeyiz. Ayrıca Suriye'den göç edenler içerisinde seküler dünya görüşüne sahip olanların yanı sıra kendisini muhafazakâr olarak tanımlayanlar da söz konusudur. Bununla birlikte Kilis'teki yerli halk tüm bu çeşitlilik ve ayrılıklara rağmen Suriye'den göç edenleri genel itibarıyla "Suriyeliler" şeklinde tanımladığı için biz de bu çalışmada bu çeşitliliklerin bilincinde olmamıza rağmen "Suriyeliler" ifadesini kullanıyoruz. Zira çalışmanın amaç ve kapsamı gereği sosyo-ekonomik ve etnik çeşitliliğin en azından bu metin için arka planda tutulabilir.

¹² Nitekim devlet de bu işe el attı ve Kilis de dâhil olmak üzere bazı şehirlerde birçok mahalleyi Suriyelilerin kaydına kapattı bkz. (*Cumhuriyet*, 22.02.2022).

sokaklara, okullara, apartmanlara Suriyeli alınmayarak oraların “değeri” korunmaya ve böylece “bozulmanın” önüne geçilmeye çalışılıyor, başka bir deyişle “apartman milliyetçiliği” yapılıyor.

Sözünü ettiğimiz apartman milliyetçiliği kavramı, bu çalışmanın yazarları olarak gündelik hayattaki milliyetçiliği ifade etmek için seçtiğimiz ironik ve sembolik bir kavram. Milliyetçi perspektiften ele aldığımızda “onlar” yani göçmenler (öteki, hatta bazen düşman), ülkemize, şehrimize, mahallemize, hatta sokağımıza girmiştir -bir bakıma ele geçirmiştir-. Göçmenlere karşı savunma hattı olarak *son kale* şeklinde ele alınan *yerli ve milli* apartmanlarda sadece “biz”den insanların yaşamasına izin verilerek koruma duvarı oluşturulmak istenir. Dolayısıyla bu çalışmada apartman milliyetçiliği kavramı, apartmanlara Suriyeli göçmenlerin alınmamasını ifade etmekte ve “biz”in “göçmenlerin işgaline karşı” mekânsal mücadelesini sembolize etmektedir.

Kilis’in genel görüntüsüne bakıldığında; yerli halk ile Suriyeliler arasında mekânsal bir ayrışma olduğu (Altınoluk ve Koca, 2022, s. 122); şehrin eski merkezi yerleşim yeri olan mahallelerdeki konutlar, düşük kira bedelinden dolayı Suriyelilerce tercih edildiği ve çadır kentlerden Kilis şehrine yerleşimler oldukça da şehrin merkezinde Suriyeliler çoğunluk haline geldiği söylenebilir. Bu durum da yerli halkın Yeni Beşevler mevkisine göç etmesine zemin hazırlamıştır (İncili, 2020). Bir Kilisli “100 yıldan beri ailemin oturduğu mahallede geçen ay evimi sattım, öyle anlatayım. Çünkü etraf Suriyelilerle doldu” (Kıraç, 16.02.2022) sözleriyle bu gettolaşmayı ifade etmektedir. Bir apartmanda Suriyelinin olmaması, oranın değerini artıran bir özelliktir. Özellikle Suriyelilerin daha az olduğu Yeni Beşevler semtinde ev sahiplerinin ya da emlakçıların, evlerini pazarlarken evin değerini yükselten artı değer olarak “*bu binaya Suriyeli almıyoruz*” ifadesini kullandığına birçok kez şahit olduk. Zira Suriyelilerin oturdukları apartmanı nasıl “kirlettiğini” ya da “bozduğunu” Türk bir kuaför “*Sizin apartman temiz. Bizimki ve birkaç tane apartman var, geçen mesela polis geldi çıplak kadınlar vardı Suriyeli. Fuhuş yapıyorlar. Siz iyi apartmandasınız hiç çıkmayın ordan, Kilis çok bozuldu*” sözleriyle ifade etmiştir.

Benzer durumu eğitim alanında, yani ilk ve ortaöğretim düzeyindeki okullarda da görebiliriz. Suriyeliler, şehirdeki bazı okullara alınmayarak o okullardaki eğitimin “kalitesi”nin bozulmaması sağlanmaya çalışılıyor ki özellikle kamu çalışanları çocuklarını bilhassa Suriyelilerin olmadığı bu okullara gönderiyorlar. “*Bu okul kaliteli; çünkü orada Suriyeli yok*” cümlesi, çocuklarını okula gönderen ebeveynlerin sık kullandığı ifadelerden. Normal şartlarda öğrencilerin okul kayıtlarının, ikametgâh adresine göre yapılması gerektiği biliniyor. Ne var ki Suriyeli öğrenci ikametgâhına göre “X” okuluna kaydolması gerekirken çeşitli “gerekçelerle” kaydı alınmıyor ancak Türk öğrenci ikametgâhı “X” okuluna uygun olmasa dahi bir “biçimde” bu “X” okuluna kaydolabiliyordur. Çocuğunu Suriyelilerin gittiği okula göndermeyen ebeveynler, çocuğunun Suriyelilere “benzeyeceğinden” hatta asimile olacağından korktuğu ya da tersine entegrasyonu engellemek için böyle yaptığını belirtiyorlar. Dolayısıyla şehirde gelecek nesillerin Araplaşması ihtimalinden korkulmaktadır.

Benzer şekilde, “biz”in yaşadığı yerin “onlar” (bu sefer onlar “göçmenler” değil “Kürtler”dir) tarafından “bozulmasını” engelleme çabalarına 1990’larda hatta 2000’lerde hem Adana hem de İzmir deneyimlerimizde

şahit olduk. Özellikle 1990'larda Doğu'da PKK ile devlet arasındaki çatışmalardan dolayı köy boşaltmaları sonucu Kürtler, Akdeniz ve Ege'deki büyükşehirlere yoğun bir şekilde göç etmek durumunda kalmıştır. O dönemin "ötekisi" olarak Kürtlere¹³ ev verilmemesi, böylece evin, apartmanın hatta semtin "bozulmaması" amaçlanmıştır. Benzer tespitleri Cenk Saraçoğlu İzmir'de yaptığı çalışmayla ortaya koymuş, İzmirlielerin Kürtlere karşı "geldiler buraları mahvettiler" (2014, s. 110) minvalinde ifadeleri kullandığını belirtmiştir. Bununla birlikte Saraçoğlu, İzmir özelinden yola çıkarak Kürtlerin hala "dışlanmakla" birlikte artık Türkler tarafından "tanındığını" da ifade etmiştir. Günümüzde Kilis'te Suriyeli karşıtlığının Türkü ve Kürdü bir araya getirdiğini, adeta göçmen karşıtlığının "tutkal" ya da "çimento" görevi gördüğünü belirtebiliriz. Bu bağlamda Kilis özelindeki deneyimlerimiz çerçevesinde Ünlü'den ilhamla "ırklar hiyerarşisi"nin oluştuğunu; kendini "vatanın sahibi" gören Türklerin birincil, Türkler tarafından gönülsüz de olsa tanınan Kürtlerin ikincil, gelip vatani "bozan" Suriyelilerin de üçüncül sırada olduğunu söylemek mümkün.

Fox'un Billig'e eleştiri olarak milliyetçiliğin bilinçli bir şekilde yapıldığını söylediği gibi, gündelik hayatta Kilis'te de milliyetçiliğin bilinçli bir şekilde yapıldığını söyleyebiliriz. Özellikle Suriyeli nüfusunun sayısal çokluğu yerel halkta kaygıya neden olmaktadır. Genel kabule göre ötekiyle iletişimin önyargıları kırması beklenirken Suriyelilere en fazla tepkinin Suriyelilerin yoğun yaşadığı Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay gibi sınır illeri olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2021, s. 262). Zira Suriyelilerin sayılarının fazlalığı yerli halkta kaygı yaratıyor, bu da milliyetçiliğin artmasına zemin hazırlıyor. Göçmenlerle karşılaşılana her an da milliyetçi performans sergileme ihtimalini taşıyor. Dolayısıyla yerli halkın "bilinçli" bir şekilde "vatanını savunmak" için milliyetçilik yaptığını söyleyebiliriz. Ayrıca onlara göre bu, milliyetçilik değil "vatanseverlik" ya da "vatani korumak"tır.

Gündelik hayatta Suriyeliler ötekileştirilirken, bu durumun onlarla irtibat kurulmasına, onlarla ticaret yapılmasına engel olmadığını belirtebiliriz. Zaten 238.000 nüfuslu Kilis'in %38,5'i Suriyelilerden oluşmaktadır ve şehrin görece çeperinin de küçüklüğü hesaba katıldığında, şehirde her an ve her yerde Suriyelilerle karşılaşma ihtimaliniz oldukça yüksektir. Aslında yerli halkın Suriyelilere karşı irtibatında "sömürü" mantığının olduğunu söyleyebiliriz. Zira kendi binasında "apartman milliyetçiliği" yaparak Suriyeli istemeyen bir ev sahibi, ikinci evini Türklerden daha fazla fiyatla kiraya verebildiği için rahatlıkla Suriyelilere verebilmektedir. Çünkü onlara göre, Suriyeliler birkaç aile o evde oturacak ve çoluk çocuk herkes çalışacağı için rahatlıkla yüksek kirayı ödeyebilecektir. Üstelik birçok ev sahibi Suriyeliye ev vermediği için o yüksek kira ücretli evi tutmaktan başka pek de seçeneği yoktur. Ya da işyeri sahibi, sigortasını yaptırmadığı ve yerli işçiyle kıyaslayınca daha ucuza çalıştırdığı için Suriyeli işçiyi tercih edebilmektedir.¹⁴ Şehirde Suriyelilere karşı en tepkili olan kesimlerin başında, gözlemlerimiz ışığında, asker, polis gibi kolluk kuvvetleri gelmektedir. Zira onlar yüzünden Kilis'te görev

¹³ Suriyeliler günümüzün yeni ötekisi olmakla birlikte bu durum Kürtlerin artık öteki olmayacağı anlamına gelmez. Siyasi iklimin değişmesiyle Kürtler ya da Türkiye'deki azınlıklar, her an ötekileştirilme potansiyeli taşımaktadır.

¹⁴ AKP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Özhasseki, Suriyelilerin özellikle sanayi sektöründe "ucuz işgücü" olarak çalıştığını ima etmiş, onların sayesinde birçok kentte sanayinin ayakta durduğunu söylemiştir bkz. (Sözcü, 27.07.2021).

yapmakta, sürekli onlar “olay” çıkarmakta¹⁵ ve Suriyeliler sınırdan Türkiye’ye geçmeye çalışmaktadırlar. Ancak tanıdığımız bir uzman çavuş, kamuflejini onarması için önce Türk terzisine götürmüş ancak fazla ücret istemiş ve üstelik kötü yapmış, bunun üzerine daha iyi ve üstelik daha düşük ücrete yapan Suriyeli bir terziye götürmüştür. Nitekim aynı uzman çavuşun aktardığına göre alaydaki birçok asker arkadaşı da kamuflejlerini aynı Suriyeli terziye götürmektedir.

Suriyelilere karşı tepkinin diğer bir gerekçesi, ekonomik krizle durumu kötüleşen yerli halkın şehirdeki Suriyeli zenginlerden rahatsız olmaya başlamasıdır. Bazı Suriyelilerin lüks araçlara binmesi, kafelerde “gönüllerince” yiyip-içmeleri neredeyse dilden dile dolaşiyor ve “*bizim ülkemizde bizden daha iyi nasıl yaşarlar!*” şeklinde tepkiyle karşılanıyor. Kilisliğin Suriyelileri istemediği, ancak Suriyeliler kalacaksa da bizlerin onları “sömürmek” için kalmaları ve kesinlikle bir üst toplumsal sınıfa çıkmamaları gerektiği düşüncesi oldukça yaygındır. Dolayısıyla Kilis’teki gündelik milliyetçiliğin yükselişinde ekonomik gerekçelerin önemli rol oynadığı, yerli halkın Suriyelilere, yukarıda ırklar hiyerarşisi kavramıyla anlattığımız üzere, üstten baktığını onların alt sınıfta kalmaları gerektiğini vurguladıklarını söylemek yanlış olmaz.

Kilis’te birçok kez “*böyle giderse Suriyeliler ileride Kilis’in belediye başkanlığını alacak*” ifadesini işittik. Ya da Kilis Esnaf Odaları Birliği Başkanı Şevket Memiler, nüfuslarından dolayı Suriyelilerin esnaf odası başkanlığına alabileceğini belirtmiştir (*Gazete Kilis*, 04.11.2021). Adeta Kilisliğin şehrin ekonomik, sosyolojik, siyasi olarak ellerinden kaydığını düşünüyor ve “bir şey yapmak” maksadıyla Suriyeliler karşısında milliyetçiliğe sarılıyorlardır. MHP Kilis Eski İl Başkan Yardımcısı Erol Erkoç amaçlarının “memleketlerini korumak” olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Burası Türkmen şehriydi, burası bir Arap şehri oldu, burası Oğuz Boylarından gelmiş, Horasan Türklerinden kurulmuş, buraya sınırlar korunsun diye Türk boyları getirilmiş ki sınırlar korunsun diye, biz kendi evimizi koruyamıyoruz şu an... biz Arap düşmanı değiliz, biz kendi memleketimizi korumak için bu kadar mülteci istemiyoruz, alıp mültecileri dağıtsınlar” (*Yeniçağ*, 04.06.2022).

Gündelik milliyetçiliğin Kilis’te her an ve her yerde söylemsel olarak yeniden üretilme potansiyelini belirtmemiz gerekir. Şehirde herhangi sıradan bir konuşma kolaylıkla Suriyelilere dair gerçekleştirilen performansa dönüşebilmektedir. Fox ve Miller-Idriss’in gündelik hayatta milliyetçiliğin nasıl işlediğini anlamak için öne sürdüğü “milleti konuşmak” Kilis’te Türklük-Suriyelilik üzerinden gerçekleşmektedir. Birçok kez, Suriyelilerin; “kendi ülkelerini korumayan insanlar”, “vatanını terk eden korkaklar”, “Osmanlı’yı da zamanında arkadan vuran hain millet” (Ekinci, Hülür ve Deniz, 2017, s. 371) gibi ifadelerle aşağılandığına şahit olduk. Ya da “Suriyeliler dilencidir”, “Suriyeliler pistir” gibi ifadeler Kilis’te dolaşımdadır. Böylece önyargılarla, yanlış bilgilerle “Suriyeli

¹⁵ İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, ortalama her yıl Suriyelilerin Türk vatandaşlarının hemen hemen yarısı kadar suça karıştığını belirtmiştir: “2021 rakamlarına göre her 100 Türk vatandaşından 2,1’inin çeşitli asayiş olaylarına karıştığı, her 100 Suriyeliden 1,3’ü karışmış, neredeyse yarı yarıya” (*Haber Sol*, 06.05.2022).

tipi" (Çatak, 2020, s. 11) oluşturulmakta ve o tipolojiye gerektiğinde eklemeler-çıkarmalar yapılabilmektedir. Suriyeli olmak aşığılanırken Türklüğün de "Suriyelilerin yerinde biz olsak kaçmaz savaşırdık", "vatanımızı savunurduk" gibi ifadelerle övüldüğü duyduk. Böylece toplumdaki mülteci nefretini söylemlerin içerisine örtük veya gizli bir biçimde üretirek ırklar hiyerarşisini her defasında yeniden inşa ettiğini söyleyebiliriz. Bunu da halk genellikle kendi ülkesinin ve Türk olmanın kültürel değerlerini koruyarak ve yücelterek yapar. Bu minvalde araştırmamızın ilerleyen bölümünde Kilis yerlilerinin kendi kültürlerini Suriyeliler üzerinden nasıl ve ne şekilde koruyarak mülteci karşıtı söylemleri ürettiklerini irdeledik.

"İslam'ı Bile Farklı Yaşıyoruz, Kültürümüz Nasıl Aynı Olsun!": Kültür Koruma Girişimi Olarak Sembollerle Türklüğün İnşası

Kilis'te milliyetçiliğin önemli noktalarından biri, Suriyeliler karşısında kültürü korumaktır. Türkiye ile Suriye arasında 911 kilometre sınır komşuluğunun yanı sıra Kilis, Osmanlı döneminde Halep Sancağına bağlıydı. Ayrıca Kilis'in en önemli geçim kaynaklarının başında Suriye ile sınır ticareti gelir. Dolayısıyla Kilis özelinde Suriyelilerle hem coğrafi yakınlık hem de ticaretten dolayı ortak kültürün olduğu söylenebilirken, Kilisliilerin, gözlemlerimiz ışığında, böyle düşünmediği görülüyor. Edensor, yaşam tarzı üzerinden kimliğin yeniden üretildiğini söyler (2002, s. 19); Kilisliiler de yaşam tarzının kültürünün farklı olduğunu öne sürerek Türk kimliğini Suriyeliler karşısında yeniden üretir. Türkiye genelinde Suriyelilerin Türklere, Türklerin de Suriyelilere yaklaşımının nabzını tutan *Suriyeliler Barometresi-2020* çalışmasında "Suriyelilerle kültürel olarak benzer değiliz" önermesine Türkiye genelinde katılanların oranı %77,6 iken Kilis'in de dâhil olduğu sınır bölgelerinde bu oran %83,4'tür. Yine aynı araştırmaya göre Türk halkının Suriyelileri kendilerine "çok uzak" ve "uzak" şeklinde tanımlayanların oranı sınır illerinde %71,2'yi bulmaktadır. Suriyeli göçünün başlangıcında kültürel yakınlık önemli rol oynamışken, zamanla Suriyelilerin "kalıcı" olacağına anlaşılmaması ve sayısal büyüklükleri, tepki yaratmış ve onlara karşı mesafelenmeye zemin hazırlamıştır (Erdoğan, 2021). Bu durum, devletin "din kardeşi" ya da "ensar-muhacir" söyleminin de Kilis'te geçerli olmadığını ortaya koymaktadır. Nitekim yine ders deneyimlerimizden birinde öğrenciler, "*Suriyelilerle aynı dine inanıyor olmamıza rağmen İslam'ı bile farklı yaşıyoruz*" şeklinde ifade etmişlerdir.

Serkan Turgut (2021, s. 49) *Kürt Damgası* isimli kitabında etnik grupların mensup oldukları gruba olumlu değer ve özellikler atfetme eğiliminde olduklarını söyleyerek, "bu değer inşasının kendi etnik gruplarına yönelik olumlu bir bakış açısı geliştirmek ya da kendilerini *üstün* veya *seçilmiş* bir grup olarak görmek" şeklinde olabildiğinin altını çizer. Öyle ki, bir kuyumcuyla yaptığımız alışverişte Turgut'un Kürtler üzerine yaptığı çalışmasındaki bu tespiti, Suriyeliler üzerine deneyimlememiz yine bize yeni Türkiye'nin yeni ötekisini anımsatır. Kuyumcudaki takılara baktığımız esnada sormadığımız halde "Bunlar Antep işi, Arap işi değil" diyen esnafın ırklar hiyerarşisini kurduğu bir zemine gündeliğin akışında "denk" gelebiliyoruz. Kuyumcu, sonrasında bizim merakımızla sorduğumuz, "Arap işi nasıl oluyor ki?" sorusunun devamında kendi etnik grubunun değerlerini, her ne kadar

benzer kültürel öğeler olsa da şu cümleleri kurarak kendi etnik topluluğunu ve onun sınırlarını korumakla sorumlu olduğunu söylemekten imtina etmiyor: *“Yemeklerimiz benziyor olabilir, onların sınırı olmayabilir; ama bu ülkenin sınırları var ve biz de yani erkekler onu korumakla sorumluyuz. O yüzden devletimizi Suriyelilerden korumamız gerek.”* Oysa, bu örnekte görebileceğimiz gibi, takının işçiliği ya da şekliyle ilgili herhangi bir tasvir yapmayan kuyumcu, sadece müşteriyi “verili biçimde Türk” olarak kodladığından ortak bir “öteki” yaratmaya çalışmıştır.

Çetin Çelik’in (2017) Almanya’daki Türk gençleriyle yaptığı çalışmasında Türk gençlerinin kendilerini Alman gençlerinden “üstün” gördüğü tespitinde olduğu gibi etnik gruplar hiyerarşisi kendini bazen tersyüz de ederek kurabileceğinin farkında olarak Türk-Kürt-Suriyeli hiyerarşisinin Kilis’te gündeliğin içerisindeki her alanda kendini devam ettirdiğini söyleyebiliriz. Öyle ki, şehrin üniversitesinde bir fakültenin kantininde Türk bir öğrencimiz çorba siparişi verdiğini ve kendi ön sırasındaki Suriyeli son çorbayı aldığı için kantinin işletmecisiyle *“hep onları koruyorsun”* diyerek kavga ettiğini bize büyük bir iştah ve gururla anlatmıştı. Ona göre o *“ben senin vatandaşım, önce bana vereceksin”* diyerek aslında “makbul vatandaş”ın öncelik sınırlarını çizmişti.

Maddi dünya açısından Suriyelilerin, her ne kadar Türklere benzediği (dinen de) göçün ilk döneminde ön plana çıksa da gün geçtikçe buldukları konumda Suriyeliler de en temel olan insan hakları “yaşamak”, “yemek” ve “barınmak” yani devam etmek için ziyadesiyle “bizden” olduklarını sergilemek zorunda kalır. Böylece, Suriyelilerin yaptığı her eylem, aslında kendilerini “bizden” olduklarını sergileme performansına dönüşür. Aslında Kürtlerin, bugün Suriyelilere karşı gösterdiği milliyetçilik performansı yine Ünlü’nün (2019, s. 56) sözünü ettiği İrlandalı beyaz işçi sınıfının ABD’deki Siyahlara karşı yoğun ırkçılık geliştirmenin aslında “üstün Beyaz olma” performansından kaynaklanmasıyla ilgilidir.

Suriyeliler karşısında Türklüğü vurgulamak için bayrak, Osmanlı tuğrası¹⁶ gibi milli sembollerin kullanılmasının da şehirde yaygın olduğunu, gözlemlerimiz ışığında söyleyebiliriz. Birçok dükkân Türk işletmesi olduğunu vurgulamak için, Fox ve Miller-Idriss’in milleti performe etmek bağlamında söylediği gibi, camekânına Türk bayrağı asmaktadır.

¹⁶ Osmanlı tuğrası, “şanlı” Osmanlı geçmişini sahiplenmeyi ifade etmek için kullanılır. Ancak Suriye’nin yüzyıllarca “şanlı” Osmanlı’nın parçası olması, durumunun ironikliğini ortaya koymaktadır.

Fotoğraf 1. Kilis'teki Türk bir bakkalın önündeki ağaç ve asılı Türk bayrağı

Elbette ki Türk işletmelerin dükkanlarının vitrinlerine astıkları bu bayrakların karşısında Suriyeli dükkanlar da "karşı taktik" geliştirmişlerdir. Suriyelilerin işlettiği bazı dükkânlar -özellikle şehirde geçmişte Suriyeli dükkânlarına yönelik linç girişimlerinden sonra- Türk bayrağı asmaya başlamıştır.

Fotoğraf 2. Soldaki işletmenin tabelasının hemen altında Türk bayrağı asılı bir Suriyeli dükkânı

Yeni nesil Suriyeli erkekler cellabiye adı verilen geleneksel kıyafetlerini terk etmiş, benzer şekilde Suriyeli kadınlar da başörtülerini Türkiye usulü başörtüleriyle değiştirmiştir (Deniz, Hülür ve Ekinci, 2016, s. 1080). Dolayısıyla Suriyeliler, yerli halkın gündelik milliyetçiliği karşısında hayatta kalmak için taktik geliştirmekte, değişen şartlara ve siyasi iklime uyum sağlamaya çalışmaktadırlar.¹⁷

Suriyelilerin ötekileştirilme gerekçelerinden biri de kendi ekonomik ağırlarını kurmaları, böylece Kilisli esnaftan daha az alışveriş yapmaya başlamalarıdır. Derslik deneyimlerimizden birinde, aynı zamanda Kilis'te esnaflık da yapan bir öğrencimiz Suriyelilerle Türklerin birbirlerinin dükkânlarından alışveriş yapmadıklarını ve bunun farkında olduklarını ancak bu ayrımı Suriyelilerin başlattığını söylemiştir. Bu da bize Kilis şehrindeki yerli ve Suriyelilerin ekonomik konumlanmalarının etnik ayrışmaları daha fazla körüklediğini göstermektedir. Dolayısıyla apartman milliyetçiliği ile paralel ilerleyerek Suriyeli işletmelerin belirli caddelerde öbikleşmesiyle de bu etnik ayrışma şehirde göze batan bir biçimde belirginleşmektedir.

¹⁷ Yerli halkın tepkilerine karşı Suriyelilerin geliştirdikleri taktikleri ve onların sesini ele alan birkaç çalışma (Koca ve Altinoluk, 2022; Çatak, 2020; Deniz, Hülür ve Ekinci, 2016) olmakla birlikte, özel ve detaylı bir biçimde bu konuya dair yapılacak araştırma literatüre katkı sağlayabilir. Daha önce bir kitap bölümünde (Altinoluk, 2022) bir dipnotla verilen araştırma önerisini yine burada yazmakta fayda var; Kilis'te üniversite okuyan Suriyeli kadın öğrencilerin görünürlüğü, dönüşümlerinin ve seslerinin feminist metodolojik bir tasarımla incelenmesi ufuk açıcı ve çözüm odaklı olacaktır.

Sonuç Yerine: Bitmeyecek Bir Olgu Olan Göçün Gündeliği

Araştırmacı, otoetnografide aslında sıklıkla epifanileri anlatmaya girişir. Yani bu yöntem, bizim için hatırlanan, hayatımızda önemli olduğunun bilincine vardığımız momentleri ve hayatımızın artık eskiden olduğu gibi kalamayacağını anladığımız olayları anlatma çabasıdır. Biz de bu çabanın bir nüvesi olarak “her anda” yaşadığımız ve yoğrulduğumuz Suriyelilere yönelik nefreti Kilis’te otoetnografik yöntemle analiz etmeye çalıştık. Aslında özdüşünümselliği ve özdeneyimselliği beraberinde getiren otoetnografi, Kilis’teki yerlilerle her karşılaşmamızda bizi türlü sorgulamalara itmişti ve tam da epifanik bir girişim olarak varoluşsal kriz zamanlarımıza tekabül etmişti.

Suriyelilerle kötü an ve anımızın olmaması, zihnimizde sürekli dönen “haklarındaki bu söylemler neden” sorusunun cevabını aramaya itti. Bu varoluşsal kriz aslında eleştirel, politik ve feminist bir duruşa sahip olan iki akademisyenin şimdiye kadar Kilis şehrindeki Suriyelileri konu alan çalışmalara¹⁸ bir karşı duruşu sergilemeyi de bu metinle beraberinde getirdi. Böylece bu çalışma bizim için hem sesimizi duyurmayı sağlayan hem de sahaya dair yeni soruları doğuran bir imkâna dönüştü. Zira mültecilere yönelik nefret söylemlerine sürekli maruz kalanlar olarak şehirde yerlilerle karşılaşmaya artık tahammül edemediğimiz bir varoluşsal sancıyı ancak otoetnografik bir araştırmayla dindirebilirdik. Buna binaen, ikamet ettiğimiz “Suriyelilerden azade” mahallelerdeki konutların içerisinde neyi yeniden ürettiğimizi, alışveriş yaptığımız dükkânları seçerken gündelik milliyetçiliği bir biçimde yeniden inşa edip etmediğimizi biz de bu sayede görmüş olduk.

Gündelik hayat, Lefebvre’nin de vurguladığı bir yerden bakacak olursak, modern dünya ile el ele ve iç içe geçerek bireyin neye inanarak nasıl yaşaması gerektiğini dayatır; bunu da günümüzde en iyi medya araçlarıyla yapar. Bu araştırmada, Kilisli yerlilerin inanıp benimsedikleri “Suriyelilerin şehrin yapısını bozduğu” gibi iddiaların, gündeliğin içerisinde kulaktan kulağa aktarılarak Twitter’a da “#ülkemdemülteciistemiyorum” ile taşındığını; aynı zamanda medya ve halk arasında eşgüdümlü olarak ilerleyen bu durumun siyasete de sirayet ettiğini gördük. Böylece çalışmanın temalarından biri olan apartman milliyetçiliğinin, gündelik hayatın ritminde olağan bir biçimde ilerlediğini söyleyebiliriz. Şehrin bir ucundan diğer ucuna uzanan gündelik milliyetçiliğin Kilisliler tarafından “vatan sathını” Suriyelilerden korumaya dönüştüğünü bu araştırma kapsamında özdeneyimselliğimizle -en basitinden bir bakkaldan ekmek alırken dahi- görüp aktarmış olduk.

Nitel araştırmacıların aynı zamanda iyi bir hikâye anlatıcı olmasını da elzem kılan özellikle otoetnografik metinlerin ayırt edici özelliği, gündeliğin ve toplumsal hayatın anlatımında -bizim de bunun bir parçası olarak-

¹⁸ Bahsi geçen çalışmalar için bkz. Koca ve Altinoluk, 2020.

araştırılan-araştırmanın duyguların paylaşılmasının yalnızca tek, kesintili, anlık ve ne araştıranına ne de araştırılana ait olmadığı aktarılmasıdır. Binaenaleyh, araştırmamızda da gündelik milliyetçiliğin halktaki tezahürünün bir sonucu olarak yüksek siyasete etkisine alan açmaya çalıştık.

Çalışmanın otoetnografik bir metin olmasından kaynaklı olarak en nihayetinde şöyle diyebiliriz: Bu metin yayınlanıp okunduğu her anda, biz Kilis'te gündelik milliyetçiliğin yeni deneyimlerini ediniyor olacağız.

Kaynakça

- Adar-Şahankaya, A. (2020). Türkiye'de göçmenlerin refahında ücret ve ücret dışı gelirlerin etkisi: İstanbul'daki Suriyeli göçmenler örneği. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Akcan, A. T. (2018). Türkiye işgücü piyasasında Suriyeli sığınmacıların yeri ve etkileri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, cilt 8, sayı 2, s. 59-73.
- Aksürmeli, Z. S. (2019). Suriye'den gerçekleşen göç sonrası Gaziantep'te yerli ve göçmen yoksulluğu. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Altınoluk, D. ve Koca, B. (2022). Peki ya "ötekinin" hikâyesi: yansıtılanlar ile yaşanılanlar. Bayram Koca ve Duygu Altınoluk (Der.), içinde *Suriyeliler her yerde!: yerliler ve göçmenler* (111-127). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altınoluk, D. (2022). Merkezden taşraya zorlu adımlar: taşra üniversitesinde feminist dersliğin güçlükleri. İlknur Meşe (Der.), içinde *Feminist faillige çağrı - dersliklerde feminist pedagoji deneyimleri* (151-174). Ankara: Nika Yayınları.
- Aydın, S. (2015). Popüler kültür ve milliyetçilik: sokağın hissi. Aylin Özman ve Simten Coşar (Der.), içinde, *Milliyetçilik ve toplumsal cinsiyet* (ss. 19-77). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, S. (2022). Ne kadar yeni? Neyin devamı ya da başlangıcı? Yeni milliyetçilik. *Birikim*, 398-399, Haziran-Temmuz, 7-24.
- Aydın, S. ve Taşkın, Y. (2018). *1960'tan günümüze Türkiye tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bauman, Z. (2000). *Sosyolojik düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bilig, M. (2002). *Banal milliyetçilik*. (C. Şişkolar, Çev.). İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar – Türkiye'de siyasi ideolojiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. ve Can, K. (2004). *Devlet ve kuzgun: 1990'lardam 2000'lere MHP*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozkurt, Ö. (2021). Hatay'ın Yayladağı ilçesine göç eden Suriyelilerin bütünleşme süreçleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1-28.
- Calhoun, C. (2017). The rhetoric of nationalism. Michael Skey ve Marco Antonsich (Der.), içinde, *Everyday nationhood: theorising culture, identity and belonging after banal nationalism*, (ss. 17-30). North America: Palgrave Macmillan.
- Chatterjee, P. (1993). *Nationalist thought and the colonial world – a derivative discourse*. London: Zed Books.
- Cumhuriyet* (22 Şubat 2022). "Seyreltme' projesinin ayrıntıları: 16 il Suriyelilere kapatıldı", Erişim Tarihi: 15.06.2022, <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/seyreltme-projesinin-ayrintilari-16-il-suriyelilere-kapatildi-1909986>.
- Çatak, B. D. (2020). *Yanı başındaki babancı: Suriyeliler ile yerli halkın karşılaşmaları*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Çelik, Ç. (2017). "Disadvantaged, but morally superior: ethnic boundary making strategies of second-generation male Turkish immigrant youth in Germany", *Identities*, cilt 25, sayı 6, 1-19.
- Çevik, H. (21 Nisan 2022). Irkçılık ise ben ırkçıyım, normalleşen mülteci nefreti, *Birikim Güncel, Erişim Tarihi, 15.09.2022*, <https://birikimdergisi.com/guncel/10988/irkcilik-ise-ben-irkciyim>.
- Dede, K. (2021). Milliyetçiliğin serüveni: tarih, gündelik yaşam ve şimdiki zaman. Yasemin Çongar, Mustafa Arslantunalı ve Lebriz İsvan (Der.), içinde, *Ne mutlu Türküm diyene* (s. 16-45). Kiraathane Kitapları.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y. ve Hülür, A. B. (2016). *Bizim müstakbel hep harap oldu, Suriyeli sığınmacıların gündelik hayatı Antep-Kilis çevresi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Deniz, Ç. A., Hülür, B. ve Ekinci, Y. (2016). "Göç, strateji ve taktik: Suriyeli sığınmacıların gündelik hayat deneyimleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (42), 1077-1088.
- Edensor, T. (2002). *National identity, popular culture and everyday life*. Oxford: Berg.
- Ekinci, Y., Hülür, A. B. ve Deniz, A. Ç. (2017). "Yabancı ve marjinal olarak öteki: Yerleşik ve yabancı ilişkisi bağlamında Suriyeli sığınmacılar", *Tarih Okulu Dergisi*, 30, 365-392.
- Erdoğan, M. (2019). *Suriyeliler barometresi 2019*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2021). *Suriyeliler barometresi 2020*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Fetterman, D. M. (2010). *Ethnography: step by step*. Sage Publications.
- Fox, E. J. (2018). Banal nationalism in everyday life. *Nations and Nationalism*, 24 (4), 862-866.
- Fox, J. E. ve Miller-Idriss, C. (2018). Everyday nationhood, *Ethnicities*, 8 (4), 536-576.
- Gazete Kilis* (04 Kasım 2021) "Kilis esnaf odaları birliği başkanından bomba açıklamalar: Ticaret Bakanlığının onayıyla Suriyeliler Esnaf Odası Başkanı Olabilecek!", Erişim Tarihi: 29.07.2022, <https://www.facebook.com/GazeteKilis79/videos/kilis-esnaf-odalari-birliigi-baskanindan-bomba-acik-lamalarticaret-bakanliginin-on/230586052486101/>.
- Glesne, C. (2012). *Nitel araştırmaya giriş*. (A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu, Çev.). Ankara: Anı Yayınları.
- Gültekin, M. N., Yücebaş, M., Soyudoğan, M., Atasü Topçuoğlu, R., vd. (2021). *Monitor Gaziantep uyum*. Ankara: SABEV.
- Haber Sol* (06 Mayıs 2022). "Soylu'nun 'Türklerin suç oranı Suriyelilerin iki katı' sözleri bakanlık sitesinde sansürlendi", Erişim Tarihi: 15.06.2022, <https://haber.sol.org.tr/haber/soylunun-turklerin-suc-orani-suriyelilerin-iki-kati-sozleri-bakanlik-sitesinde-sansurlendi>.
- Hammersley, M. ve Atkinson, P. (2007). *Ethnography principles in practice*. Routledge.
- Hearn, J. ve Antonsich, M. (2018). Theoretical and methodological considerations for the study of banal and everyday nationalism, *Nations and Nationalism*, 24 (3), 594-605.
- Hobsbawm, E. J. (2006). *Milletler ve milliyetçilik: Program, mit ve gerçeklik*. (O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ingold, T. (2017). Bu kadar etnografi yeter. (B. Kandemir, Çev.). *Moment Dergi*, 4(1), 173-188.
- İlgazi, A. (2019). Uluslararası göç bağlamında, Suriyeli sığınmacıların emek ve yabancı sermaye yatırımları açısından Türkiye ekonomisine etkileri: Gaziantep ve Şanlıurfa örneği. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- İncili, Ö. F. (2020). Kilis kent nüfusunun coğrafi analizi, *Turkish Studies-Social Sciences*, 15(4), 1957-1983.
- Keleş, R. (2005). Kent ve kültür, *Mülkiye Dergisi*, cilt 29, sayı 246, 9-18.

- Kıraç, N. (16 Şubat 2022). "Ne Türkiye ne Suriye; Kilis bir garip melez", *Gazete Oksijen*, Erişim Tarihi: 11.08.2022, <https://gazeteoksijen.com/turkiye/ne-turkiye-ne-suriye-kilis-bir-garip-melez-52132>.
- Knott, E. (2015). Everyday nationalism a review of the literature, *Studies on National Movements*, 3, 1-16.
- Koca, B. (2021). *Kürtler aslında – uç sağıın kürtlere bakışı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koca, B. ve Altınoluk, D. (2022). *Suriyeliler her yerde!: yerliler ve göçmenler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Körükmez, L. (2016). Kadın araştırmacıların erkek dominant sahada çalışması mümkün mü? *Fe Dergi*, 8(2), 62-72.
- Lefebvre, H. (2010). *Gündelik hayatın eleştirisi 3*. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Muncey, T. (2010). *Creating autoethnographies*. Sage Publications.
- Nizam Ö. K. (2019). Türkiye'nin uluslararası göç deneyiminde milliyetçilik söyleminin yeniden inşası: İzmir'deki Suriyeliler örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Özkırımlı, U. (2013). *Milliyetçilik kuramları eleştirel bir bakış*. Ankara: Doğu-Batı.
- Polat, Y. ve Turğa, Z. (2021). 2011'den günümüze Suriyeli göçü bağlamında yazın çözümlemesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, cilt 24, sayı 2, 400-420.
- Renan, E. (1946). *Nutuklar ve konferanslar*. Sakarya Basımevi.
- Saraçoğlu, C. (2004). Ülkücü hareketin bilinçaltı olarak Nihal Atsız, *Toplum ve Bilim*, 100, 100-124.
- Saraçoğlu, C. (2014). *Şehir, orta sınıf ve kürtler–inkar'dan "tanıyarak dışlama"ya*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sönmez, M. E. ve Adıgüzel, F. (2017). Türkiye'de Suriyeli sığınmacı algısı: Gaziantep şehri örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 16, Sayı 3, s. 797-807.
- Sözcü (27 Temmuz 2021). "AKP'li Özhasseki'den 'göçmen' çıkışı: sanayiye onlar ayakta tutuyor" Erişim Tarihi: 15.09.2022, <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/akpli-ozhasekiden-gocmen-cikisi-sanayiye-onlar-ayakta-tutuyor-6558729/>.
- Turgut, S. (2021). *Kürt damgası etnik sınırlar ve başa çıkma stratejileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uzun, E. (2022). Milliyetçilik kuramlarından gündelik milliyetçilik teorilerine: sokaktaki milliyetçilik(ler). *Birikim Dergisi*, 398/399, 47-58.
- Ünal, S. (2014), Türkiye'nin beklenmedik konukları: "öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Journal of World of Turks*, Vol 6, No 3, s. 65-86.
- Ünlü, B. (2019), *Türklük sözleşmesi*. İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Wall, S. (2008). Easier said than done: writing an autoethnography. *International Journal of Qualitative Methods*, 7(1),38-53.
- Yeniçağ (04 Haziran 2022). "MHP'li isim istifasını CHP'li vekile açıkladı. Arap istilasına isyan etti", Erişim Tarihi: 08.07.2022, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/mhpli-isim-cumhur-ittifakinin-siginmaci-politikasina-isyan-etti-memleket-suriyeye-dondu-549073.htm>.
- Yuval-Davis, N. (2010). *Cinsiyet ve Millet*. (A. Bektaş, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.